

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

**ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ**

Колективна монографія

І частина

Київ
Вид-во “Світ знань”
2023

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:7

Т 65

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету мистецтв
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 26 вересня 2022 р.)*

Рецензенти:

В. М. Лабунець, доктор пед. наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Д. Г. Юник, доктор пед. наук, професор кафедри теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського;

Е. М. Кучменко, доктор історичних наук, професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Автори: *Т. Бондар, А. Бохолдін, С. Горбенко, Н. Голубицька, І. Гожельник, О. Гусаченко, Ж. Дьоміна, Т. Жигінас, А. Козир, О. Кузнецова, О. Кузнецова, Л. Ліхницька, С. Миколінська, Т. Олефіренко, В. Петренко, О. Тимошенко, М. Ткач, В. Федоришин, І. Хомич, К. Чеченя, О. Щолокова, Т. Яценко.*

Т 65 Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю : колективна монографія. Ч. 1 / Т. Бондар та ін. ; за заг. ред. А. Козир. – Київ : Вид-во “Світ знань”, 2023. – 364 с.

ISBN 978-966-7742-26-3

У монографії представлений трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького спрямування. Висвітлюються сучасні підходи до викладання навчальних дисциплін у закладах вищої мистецької освіти: інтеграція, етнокультурна забезпеченість, міждисциплінарні зв'язки, тощо. Визначено основні напрямки мистецької освіти, що актуалізує завдання комплексного обґрунтування і створення освітньо-наукових моделей та програм навчального процесу. Монографія призначена для науково-педагогічних працівників, аспірантів, магістрантів і студентів вищих навчальних закладів мистецької освіти, вчителів музичного мистецтва, музичних педагогів.

ISBN 978-966-7742-26-3

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:7

© Колектив акторів, 2023
© Вид-во “Світ знань”, 2023

Світлана Миколінська

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ВИРОБНИЧОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРАНТІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Забезпечення якості вищої освіти передбачає підготовку фахівців на основі новітніх досягнень науки та технологій. Одним із головних завдань сучасної вищої освіти є забезпечення конкурентоспроможності та мобільності фахівців, здатних до ефективної діяльності за своїм фахом на рівні європейських і світових стандартів. У найрозвиненіших країнах світу визначено новий вид економіки – економіка знань (knowledge-based economy) [7]. За висловами українських вчених економіка знань – це економіка, в якій домінуючим фактором є процеси накопичення та використання знань. Спеціалізовані (наукові) знання стають важливим ресурсом, який разом з працею, капіталом і природними ресурсами забезпечує зростання і конкурентоспроможність економічної системи [1; 7].

Створення умов, в яких студенти починають здійснювати елементи наукового пошуку, є необхідною умовою професійної підготовки студентів закладів вищої освіти. Зазначене підкреслює пріоритетність науково-дослідницької діяльності студентів в організації навчального процесу у ЗВО, особливо у підготовці магістрів. Тому включення виробничої науково-дослідницької практики до навчального плану освітнього ступеня “магістр” спеціальності 014 “Середня освіта (Музичне мистецтво)” та 025 “Музичне мистецтво” є необхідним і обґрунтованим.

Аналіз наукових джерел свідчить, що у педагогічній науці приділяється значна увага інтегративним процесам. Інтеграція наук і наукових знань має важливе значення для розвитку освіти у світі, який зазнає глобалізації. Особливий інтерес до проблеми інтеграції обумовлюється соціально-економічними змінами в суспільстві, і це потребує певних змін змісту та методів навчання. Наукові розробки

здійснюються у напрямку теоретико-методологічних основ інтегративних процесів, а також конкретних методичних розробок міжпредметних зв'язків як нижчих рівнів інтеграції.

Поява ідеї міжпредметних зв'язків і перетворення її у дидактичну проблему фіксується ще у працях прогресивних педагогів різних епох, серед них праці Я. Коменського, К. Ушинського та ін. Я. Коменським і Дж. Локком була визначена ідея об'єднання знань, що насамперед мало протистояти схоластиці. Дослідники ХХ століття, серед яких П. Кулагін, М. Скаткін, Н. Черкес-Заде та ін., роблять спробу встановити зв'язки між предметами за такими ознаками, як дія в часі (тимчасові міжпредметні зв'язки) і за змістом навчального матеріалу (інформаційні зв'язки). Науковці виокремлюють попередні, подальші, супутні, синхронні й асинхронні, перспективні міжпредметні зв'язки.

Подальше теоретичне обґрунтування міжпредметних зв'язків розкрито у працях М. Борисенко, І. Зверева, В. Максимової, О. Сергєєва, Н. Сорокіна, В. Федорової, Ф. Соколової та ін. Міжпредметні зв'язки вони розглядають з одного боку, як один з етапів розвитку інтеграції у вітчизняній освіті, з іншого – як засіб інтеграції навчання.

Розвиток ідеї міжпредметних зв'язків у педагогічній науці і, зокрема, у шкільній практиці багатосторонньо розглядається через їхні функції: філософські, загальнопедагогічні, дидактичні та методичні. Розробка педагогічних аспектів інтеграції передбачає, передусім, аналіз самого поняття “інтеграція наук” і глибоке дослідження пропедевтичного етапу інтеграції змісту освіти – міжпредметних зв'язків.

У трактуванні сутності поняття “міжпредметні зв'язки” зазначимо, що це “встановлення і вияв взаємопов'язаних фактів чи явищ, що вивчаються різними предметами, та спроба узгодити, скоординувати ці відомості” [6, с. 18].

У руслі наростання у педагогіці інтегративних тенденцій та розробки методик, за якими вивчаються групи предметів від простої координації навчального матеріалу до повного синтезу знань – відбувається узагальнення й осмислення досвіду інтеграції

у педагогіці. У цьому сенсі важливим є визначення змісту виробничої науково-дослідницької практики на факультетах мистецтв, який відображатиме інтегративні зв'язки з низкою дисциплін, спрямованість на здобуття програмних компетентностей магістрантів у змістовно-інформаційному, операційно-дійовому й організаційно-методичному напрямках у процесі здобуття кваліфікації магістра.

Проведення науково-дослідницької практики має на меті поглиблення професійної підготовки магістрантів в організації та здійсненні науково-дослідницької роботи, формування дослідницько-аналітичних компетентностей, підготовку до проведення самостійних наукових досліджень з фаху. Упродовж науково-дослідницької практики магістранти розширюють теоретичний кругозір, наукову ерудицію, оволодівають методами відбору, аналізу та узагальнення наукової інформації.

Базою для проходження магістрантами виробничої науково-дослідницької практики є науково-дослідна установа або вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, який має відповідні умови для здійснення науково-дослідницької діяльності студентів магістратури за відповідним напрямком підготовки. Необхідною умовою є наявність висококваліфікованих наукових або науково-педагогічних працівників, здатних здійснювати науково-методичне керівництво магістрантів.

Згідно з навчальними планами освітньо-професійної програми магістрантів, що навчаються 1 рік і 4 місяці – загальний обсяг практики складає шість кредитів ECTS або 180 годин (тривалість науково-дослідницької практики складає 4 тижні). Магістранти, що навчаються 1 рік і 10 місяців – проходять практику загальним обсягом три кредити ECTS або 90 годин і тривалістю 2 тижні.

Факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова є базою науково-дослідницької практики магістрів спеціальностей “Культура і мистецтво”, “Середня освіта (Музичне мистецтво)”, “Хореографія”.

Студенти спеціальностей 014.13 “Середня освіта (Музичне мистецтво)”, 025 “Музичне мистецтво”, 024 “Хореографія”, які

здобувають освіту за такими напрямками підготовки, як: диригування (хорове, оркестрове), музичний інструмент, вокал (народний, академічний, естрадний), музично-теоретичні дисципліни, хореографія – проходять практику на кафедрах: теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування; педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства; теорії та методики постановки голосу; інструментального та оркестрового виконавства; теорії та історії музики; хореографії.

Організація науково-дослідницької практики магістрантів у НПУ імені М. П. Драгоманова та норми часу для планування і обліку навчальної роботи з керівництва практикою регламентуються відповідними наказами ректора. Науковий керівник за відповідною кафедрою забезпечує науково-методичний супровід студента під час проходження практики і здійснює контроль за виконанням плану, перевіряє і оцінює кінцеві результати на підставі характеристики, звіту, здійснення різних запланованих видів робіт, які подаються магістрантом після завершення роботи. Керівники практики за відповідними кафедрами визначають індивідуальні завдання для кожного магістранта відповідно до обраної теми магістерської роботи.

Магістрант з перших днів практики повинен пройти інструктаж стосовно правил внутрішнього розпорядку організації, техніки безпеки. Під час проходження практики студент зобов'язаний відповідально виконувати завдання практики, передбачені навчальним планом, виявляти старанність, дисциплінованість, педагогічний такт, творчу ініціативу, своєчасно подавати на перевірку необхідну документацію.

На початку практики магістрант складає план індивідуальної роботи, який виходить із змісту виробничої науково-дослідницької практики і містить складові, передбачені навчальним планом. Магістрант погоджує план індивідуальної практичної роботи зі своїм керівником за відповідною кафедрою, отримує виробничі завдання.

Наприкінці практики магістрант звітує про виконання програми практики на відповідній фаховій кафедрі й подає на перевірку необхідну звітну документацію. Оцінювання результатів

практики за видами науково-дослідницької роботи є диференційованим. Результати здійсненої роботи оголошуються на підсумковій звітній конференції.

До звітної документації з науково-дослідницької практики належать щоденник практиканта, а також роздруковані матеріали завдань, які були зроблені упродовж терміну проходження практики. Щоденник практиканта містить інформацію про базу проходження практики, вказується інформація про те, на якій кафедрі студент проходить практику та хто його керівник-методист, зазначаються терміни проходження практики. Щоденник по завершенню практики має бути підписаний керівником, деканом факультету та завірений печаткою установи.

Практикантом складається індивідуальний план, який завіряє керівник-методист, а вкінці пишеться звіт, який відображає місце та умови проходження практики, зміст практичної науково-дослідницької роботи, стислий аналіз виконаної роботи за період проходження практики, знання, уміння, навички, вдосконалені під час практики, труднощі, що виникли у процесі практичної науково-дослідницької діяльності, пропозиції щодо вдосконалення процесу науково-творчої підготовки студентів.

Навчальним планом передбачено ознайомлення магістрантів із документацією, яка фіксує ведення науково-дослідницької роботи у вищому навчальному закладі. Магістранти знайомляться з науковими напрямками дослідження кафедри, знайомляться з тематикою наукової (науково-дослідницької) діяльності викладацько-професорського складу.

Одним із елементів системи підготовки кадрів у ЗВО є видання наукових фахових журналів. Під час проходження практики магістрантам подається інформація про наявність у навчальному закладі наукового видання, у якому публікуються результати проведення наукових досліджень, інформація про приналежність наукових збірок до Переліку наукових фахових видань України. Також магістранти ознайомлюються з інформацією про наявність аспірантури (докторантури) і спеціалізованих вчених рад.

Підсумками вищеописаної складової науково-дослідницької практики у магістрантів має стати уявлення про те, що здійснення наукової діяльності є невід'ємною та однією з найважливіших складових діяльності ЗВО, наукові дослідження є важливим інструментом розвитку міжнародного наукового та культурного співробітництва із закордонними вищими навчальними закладами, науковими установами, закладами освіти та культури, і це є один з пріоритетних напрямів діяльності вищого навчального закладу.

Визначальними завданнями науково-дослідницької практики є формування науково-дослідницьких умінь як необхідної умови зростання професійного рівня, орієнтації у наукових розробках, у практичному досвіді.

Складання індивідуального плану та визначення індивідуальних завдань частково обумовлюється темою магістерського дослідження, яке обирає магістрант під час навчання у магістратурі. Слід зазначити, що вибір теми магістерської роботи має істотне значення. Практика показує, що правильно вибрана тема – забезпечує шлях успішного її виконання. Магістрантові надається право вибору теми роботи за умови необхідного обґрунтування доцільності її розробки та її відповідності науковому напрямку керівника.

Тема роботи повинна визначатися і закріплюватися на початку магістерської підготовки. У переважній більшості науковий керівник магістерської роботи є керівником-методистом магістранта під час проходження практики. Науковий керівник надає постійну допомогу магістрантові з усіх питань підготовки магістерської роботи. Початок науково-дослідницької практики пов'язаний з остаточним формулюванням теми, розробці її концепції. Магістрант отримує консультації щодо відбору та опрацювання необхідної літератури, довідкових та архівних матеріалів, інших джерел з теми магістерської роботи. Керівник надає допомогу у складанні плану магістерської роботи, виборі об'єкта, предмета, методики проведення дослідження.

Програмою науково-дослідницької практики закладені міжпредметні зв'язки з низкою дисциплін, що вивчаються студентами у магістратурі. Насамперед це дисципліна

“Методологія наукових досліджень”, що підводить до написання магістерської роботи. Міжпредметні зв’язки реалізуються під час опанування студентами прийомами, методами, видами наукових досліджень, у виявленні особливостей та у процесі класифікації науково-педагогічних досліджень, у визначенні критеріального апарату дослідження, ознайомленні з формами наукового викладу матеріалів дослідження, видами наукової роботи студентів, літературне оформлення результатів наукового дослідження.

Умовою якісного виконання магістерської роботи є ґрунтовне ознайомлення з літературою за обраною темою. Вивчення літератури є важливим напрямком роботи, який дає можливість слухачеві врахувати досягнення попередників, що присвятили свої дослідження обраній ним науковій проблемі. Матеріали попередніх досліджень містять великий за обсягом матеріал, з якого можна отримувати корисну інформацію. Він може стати поштовхом і початком для формування нових ідей та науково-світоглядних поглядів.

У процесі пошуку літератури магістранти знайомляться з класифікацією наукових текстів. Студенти повинні орієнтуватися в основних структурних елементах наукових текстів і розрізняти їх за стилями та жанрами, а саме: тексти підручників, наукові статті, монографії, доповіді, повідомлення, виступи, реферати, анотації, огляди. Студент повинен проаналізувати з досліджуваної проблеми монографії, періодичні видання, збірники матеріалів науково-практичних конференцій, автореферати дисертацій, різноманітні статистичні та інші джерела інформації.

Зупинимося на основних структурних елементах наукових видань.

Підручник – офіційно затверджене навчальне видання, що містить систематизований виклад навчального матеріалу і відповідає програмі дисципліни [3, с. 12]. Сучасний підручник є носієм інформації, полягає в забезпеченні засвоєння здобувачами певного обсягу систематизованих знань, формуванні у них пізнавальних умінь та навичок. Його ознакою є виклад матеріалу згідно з програмою певного типу навчання, обсяг підручника залежить від кількості кредитів (годин), зазначених навчальним

планом на вивчення дисципліни. Розділ, що охоплює одну тему підручника, повинен мати такий зміст: назва розділу, короткий опис ідеї розділу, мета вивчення розділу, вступ до розділу, текстова частина розділу, висновки та узагальнення, перелік запитань гарантованого рівня знань, завдання та контрольні тести, список рекомендованої літератури.

Навчальний посібник – книга, яка розширює межі підручника, містить додаткову, найновішу і довідкову інформацію [3, с. 13]. Він є офіційно затвердженим видом видання. Затверджуються Міністерством освіти і науки як нормативні видання з відповідним грифом. Присвоєння грифу означає, що підручник або навчальний посібник відповідає встановленим вимогам, зокрема, змісту навчальної програми дисципліни, дотримання умов щодо обсягу, належне технічне оформлення.

Наступний тип праць наукового спрямування – методичні рекомендації (методичні вказівки). Це навчальне або виробничо-практичне видання роз'яснень з певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни, роду практичної діяльності, з методикою виконання окремих завдань, певного виду робіт, а також заходів [3, с. 19]. Методичні рекомендації містять методичний матеріал, який пояснює специфіку дисципліни, особливості опрацювання теоретичного курсу і літературних джерел, виконання індивідуальних і самостійних завдань, підготовки до практичних занять, мають простежуватися тісні міжпредметні зв'язки.

Ще один тип праць серед наукових видань – монографія. Це дослідження однієї проблеми або теми, що максимально детально та всебічно розкриває проблему, демонструючи глибокі знання автора (авторів) робити наукові дослідження. Цей вид публікації може бути орієнтований на широке коло читачів або на конкретне наукове товариство. Монографія може бути авторською (індивідуальною) – написаною одним автором без втручання сторонніх осіб, в якій повинні бути результати проведених наукових досліджень. Також монографія може бути колективною: складеною двома та більше авторами.

Автореферат дисертації – наукове видання у вигляді брошури авторського реферату проведеного дослідження, яке подається на

здобуття наукового ступеня. Цей вид публікації друкується для можливості попереднього ознайомлення з дослідженням (наприклад, автореферат дисертації).

Енциклопедія – навчальне видання довідкового характеру, яке містить упорядкований перелік відомостей, сукупність наукових знань з широкого кола питань [3, с. 8]. Даний тип публікації розрахований на широке коло читачів та поєднує популярність викладу з науковою чіткістю та логікою викладання матеріалу, без авторського тлумачення. В Мові енциклопедії властиві стислість, чіткість, лаконічність формулювань, уникнення вузькофахових термінів, професійних жаргонізмів, розмовних і просторічних слів, вставних слів і зворотів, емоційно забарвлених оцінок, надмірної кількості скорочень.

Словник – довідкове видання впорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними.

У пошуку та складанні списку літератури під час проходження науково-дослідницької практики магістранти мають ознайомитися з алфавітним, систематичним та предметним каталогами бібліотек навчального закладу, міста, Інтернетом. Відбір та вивчення літератури мають бути системними. Для зручності студентів можна рекомендувати завести спеціальний бібліографічний каталог (бажано в електронному вигляді), в який заносити дані про джерело.

Прізвище, ініціали автора (групи авторів), назву монографії, книги або статті, вихідні дані: місто, видавництво (а для журнальних статей – назву журналу, рік видання, число, місяць, номер журналу). Крім того, потрібно вказати бібліотечний шифр, що допоможе студентів в разі потреби повторного звернення до даного джерела швидко знайти його.

Серед завдань науково-дослідницької практики є складання списку літератури згідно з діючими стандартами, певними правилами. Складання списку використаної літератури є важливим обов'язковим елементом наукової роботи. Це певною мірою є вираженням наукової етики та культури наукової праці.

Під час проходження практики магістрант готує основні зразки бібліографічного опису літературних джерел відповідно до Національного стандарту України або за правилами міжнародного стилю АРА за напрямом магістерського дослідження. Магістрант заповнює таблицю, у яку вносить такі наукові джерела:

- книга, що має одного автора;
- книга, що має два чи три автори;
- книга без автора, але із зазначенням упорядника, редактора;
- частина книги (стаття зі збірника наукових праць);
- стаття у періодичному продовжуваному виданні;
- монографія, монографія, яка має чотири і більше авторів;
- підручник, навчально-методичний посібник;
- матеріали конференцій;
- словник;
- автореферат дисертації;
- електронні ресурси.

Важливим для студента є розуміння наявності різниці у записі літературного джерела за тим чи іншим стандартом і правильність запису з дотриманням всіх необхідних елементів. Стандарт установлює види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й розміщення у документах.

В Україні є два затверджені Національні стандарти, згідно з якими здійснюється оформлення бібліографічної інформації в науковій роботі:

1. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (<https://www.grafiati.com/uk/info/dstu-7-1-2006/examples/>) [9].

2. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання (<http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>) [10].

Кожен запис про книгу чи статтю – це бібліографічний запис, що містить основні відомості: прізвище автора, його ініціали, назва твору (без лапок) та відомості про відповідальність, вихідні дані: місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок.

Оформлення списків літератури в статтях наукових журналів здійснюється відповідно до вимог конкретного журналу (інформацію потрібно шукати на сайтах видань у розділах “Для авторів”). Редакції можуть рекомендувати авторам використовувати як один із вищенаведених стандартів, так й інші міжнародні стилі оформлення цитувань (яких налічується більше 11 тисяч у світі). Виконавши попередні завдання, практикант переходить до наступного виду роботи, а саме: підібравши потрібну літературу, студент приступає до глибокого її вивчення.

Бібліографічний опис (Україна, 2006)
Деркач Л. М. Психологія самоконтролю в процесі засвоєння знань студентами / Л. М. Деркач, В. М. Резанко. – Чернівці : Митець, 1999. – 80 с.
Шип С. Як передати словами зміст музики? / С. Шип // Мистецтво та освіта. – 2001. – № 2. – С. 8 – 12.
Бібліографічне посилання (Україна, 2015)
Деркач Л. М., Резанко В. М. Психологія самоконтролю в процесі засвоєння знань студентами. Чернівці: Митець, 1999. 80 с.
Шип С. Як передати словами зміст музики? <i>Мистецтво та освіта</i> . 2001. № 2. С. 8 – 12.
APA (American Psychological Association: міжнародний)
Деркач, Л. М., & Резанко, В. М. (1999). <i>Психологія самоконтролю в процесі засвоєння знань студентами</i> . Чернівці: Митець.
Шип, С. (2001). Як передати словами зміст музики? <i>Мистецтво та освіта</i> , 2, 8 – 12.

Рис. 1. Порівняльна таблиця запису літературних джерел за різними стандартами

Рекомендується спочатку швидко переглянути структурні елементи літературного джерела, які заслуговують на увагу у зв'язку з темою дослідження, потім уважно вивчити виділені елементи і їх скопіювати або законспектувати. Опрацьовуючи роботи класиків вітчизняної та світової науки, а також інші

джерела, необхідно вести конспект. При цьому в конспекті не потрібно повністю відтворювати структуру джерела та його зміст. Важливо в джерелі знайти відповідь на запитання, яке виникає у зв'язку з розробкою тієї чи іншої проблеми в магістерській роботі.

Щоб підготувати у майбутньому текст магістерської роботи на належному рівні, студент на етапі аналізу літератури повинен прагнути відбирати такі ідеї, положення та інформацію, які зможуть поглибити його теоретичні знання і слугувати фактологічним матеріалом. Ознайомлюючись з книгою, вивчаючи її окремі глави чи параграфи, студентові також доцільно запозичувати окремі технічні прийоми аналізу: форми таблиць, графіків, структуру і зміст інструментарію, що використовується при соціологічних дослідженнях, тощо.

Результатом опрацювання наукової літератури з теми магістерського дослідження, що здійснюється упродовж проходження практики – є складання тексту доповіді і подальший виступ на засіданні Наукового товариства студентів та аспірантів факультету чи на засідання проблемної групи студентів.

Наукова доповідь – це публічне повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми (теми, питання). Наукова доповідь (повідомлення) має носити характер творчої самостійної науково-дослідної роботи. Виклад матеріалу не повинен обмежуватися лише описовим підходом до розкриття обраної теми, а також має відображати авторську аналітичну оцінку й власну точку зору на можливі варіанти вирішення проблеми. Тривалість доповіді на засіданні НТСА (Наукове товариство студентів та аспірантів) – від 5 до 10 хвилин. При написанні доповіді слід зважати на те, що за 2,5 хвилини людина може прочитати матеріал, надрукований на 1 сторінці машинописного тексту (через 1,5 інтервали).

Структура доповіді:

- вступ – визначається тема доповіді, вказується актуальність проблеми, її значення, можливе викладення історії питання;
- основна частина – викладаються основні положення визначеної проблеми, які детально і послідовно аналізуються;

– висновки – мають бути чіткими, лаконічними, щоб підсумувати найбільш важливі положення.

Отже, у результаті виконання вищеописаного напрямку роботи магістранти повинні знати зміст роботи викладача щодо організації і планування педагогічних досліджень у вищих навчальних закладах, орієнтуватися у методах проведення наукових досліджень, знати шляхи пошуку мистецько-педагогічної інформації, аналізувати літературу, знати підходи до організації і написання магістерського дослідження; здійснювати аналіз, відбір, систематизацію та оброблення інформації у відповідності до теми дослідження, порівнювати точки зору і логіку різних авторів, які висловлюють дискусійні питання, думки.

Наступний етап – це підготовка виступу за темою магістерського дослідження. При підготовці виступу (доповіді) необхідно звертати увагу на кілька обставин:

- відповідність теми виступу (доповіді) обговорюваній тематиці;
- чітке розмежування в ній наукової істини та дискусійних і недосліджених питань;
- виклад доповіді не письмовою, а усною науковою мовою.

Готуючись до оприлюднення наукової доповіді (на засіданні Наукового товариства студентів та аспірантів), магістрантам варто дотримуватися таких рекомендацій:

1. Дотримання відповідного зовнішнього вигляду: ділового стилю та аксесуарів.
2. Наявність повного тексту доповіді, без скорочень та абревіатур.
3. Наявність висновків та, бажано, розкриття перспектив розв'язання окресленої проблеми (висновки є обов'язковими).
4. Наявність презентації (бажано). Використовуючи презентацію під час виступу, потрібно лише коментувати інформацію на слайдах, а не повторювати її.
5. Дотримання наукового стилю викладання.
6. Дотримання культури мовлення.

Слід зазначити, що виступ з науковою доповіддю є однією з форм наукової комунікації. Якщо це виступ науковця на науковій

конференції, то він переслідує кілька цілей: апробація основних ідей і результатів дослідження в науковому співтоваристві; закріплення за автором пріоритету в отриманих результатах; встановлення комунікативного процесу, що орієнтує студента/вченого на перетворення теми його дослідження в предмет наукової дискусії.

Важливою частиною виступу магістранта на засіданні Наукового товариства студентів та аспірантів є його ораторські здібності. Риторичні вміння виступають складовою фахових компетентностей майбутнього викладача. Успішність у володінні словом є запорукою успіху людини практично у всіх сферах життєдіяльності. Мова, комунікація мають непересічне значення в процесах самовизначення, соціальної адаптації та самореалізації особистості. Формування компетентностей у мовленні, спілкуванні, комунікації є життєво необхідним і відповідає запитам і вимогам сучасного суспільства. З огляду на це особливої значущості набуває підготовка та оприлюднення доповіді, що сприяє підвищенню рівня риторичної компетентності магістрантів, вільного володіння вербальними та невербальними засобами. Таким чином створюються міжпредметні зв'язки з ще однією дисципліною – риторикою.

Риторика – наука комплексна, вона інтегрує знання з таких дисциплін, як філософія, логіка, психологія, лінгвістика, етика, сценічна майстерність, літературознавство. Риторика є теорія красномовства, яка дає змогу осягнути риторичні закони, стратегії і тактики ораторської діяльності. Практична риторика – допомагає навчитися виголошувати різні види промов, вести дискусію, бесіду.

Риторичну компетентність у науково-методичних джерелах визначають як володіння знаннями, уміннями, навичками, експресивними, емоційними, логічними засобами мови та здатність спрямовувати ці якості для досягнення запланованого прагматичного результату [5, с. 100].

Основні поради для доповідача під час публічного виступу:

- встановити візуальний контакт із слухачами;
- представитись і повідомити тему доповіді (якщо це не зробив головуєчий);

– розпочати доповідь цікаво, “яскраво” (намагатись відразу заволодіти увагою слухачів);

– дотримуватись наукового стилю доповіді;

– використовувати вербальні техніки (темп, інтонація тощо);

– використовувати невербальні техніки (жести, міміка тощо);

– використовувати лише перевірені факти та цитати;

– викладати факти за рівнем їх значення (від найбільш важливого до менш суттєвого);

– не перевантажувати виступ цифрами, зайвими фактами, цитатами.

– уникати повторів;

– зробити висновки та вказати перспективи рішення означеної проблеми;

– уважно прислуховуватись до запитань;

– за умов надання складних питань, не відповідати відразу (звернутись з проханням повторити його, або зробити уточнення, що саме цікавить автора, – це надасть додатковий час для обмірковування питання та формулювання відповіді);

– не відмовлятися від відповіді на питання, навіть якщо воно здається нетактовним;

– за умов неможливості знаходження відповіді на поставлене запитання, використовувати варіант повідомлення про те, що сьогодні ви не готові (однозначно) дати відповідь;

– за умов відсутності аргументованої відповіді на зроблене зауваження доцільно подякувати за нього і пообіцяти врахувати в подальшій праці;

– подякувати за увагу, задані запитання, зроблені зауваження.

Після доповіді можливі запитання від присутніх. Наприкінці виступу слід подякувати за увагу, за поставлені запитання, зроблені зауваження.

Як свідчить практика, найбільш поширеними недоліками виступів на наукових конференціях є:

- невідповідність темі обговорення, що призводить до відсутності інтересу слухачів до питань, що викладаються;

- недотримання регламенту, що провокує появу роздратування слухачів;

- невиразність викладу, що спричиняє втрату інтересу, дратівливість слухачів.

Ораторське мистецтво означає не просто “говоріння” чи майстерність проголошення промови, але і як взаємодію між оратором та слухачами. Метою оратора, сенсом його діяльності є перетворення знання в переконання. Наявність контакту у взаємодії зі слухачами усвідомлюється оратором як позитивний чинник, що полегшує його роботу, адже в умовах взаємодії найбільш повно розкриваються його особистісні риси. В свою чергу сам факт встановлення контакту дає оратору інтелектуальне й емоційне задоволення. Тому метою магістранта-доповідача повинна бути ще й взаємодія його з аудиторією, зі слухачами.

Ще одним видом роботи магістрантів під час проходження науково-дослідницької практики є ознайомлення з технологією написання наукової статті та написання рецензії на наукову працю.

Рецензія на наукову працю – це той необхідний супроводжувальний аналітично-критичний науковий документ, який повинен забезпечити факт її опублікування в науковому виданні (журнал, книга, ін.). Наявність рецензії є необхідним елементом для того, щоб праця автора була прийнята до публікації. Окрім підготовки самого тексту рецензії важливим є оформлення рецензії згідно з встановленими вимогами.

Для ознайомлення з технологією написання та підготовкою тексту рецензії студентам магістратури, що навчаються на факультеті мистецтв НПУ імені М. П. Драгоманова, пропонується збірка статей “Проблеми сучасної мистецької освіти: матеріали звітно-наукової конференції студентів факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського”, яка на сьогоднішній день налічує 19 випусків.

У текст рецензії, яка готується магістрантом під час проходження виробничої науково-дослідницької практики, слід в обов’язковому порядку включити такі складові: назва наукової статті (повністю), інформація про автора (прізвище, ім’я, по батькові), ступінь сучасності та актуальності проведеного з даної проблеми дослідження, основні аспекти, які спробував розкрити автор, та їх аналіз, оцінка, висновок рецензента стосовно

відповідності (чи невідповідності) статті вимогам до даного виду робіт, інформація щодо самого рецензента, тобто його П.І.Б. та підпис, підпис керівника практики за відповідною кафедрою [4, с. 40].

Однією з особливостей стилю рецензії є використання мовних кліше як стандартних висловів, мовних конструкцій. Характерними особливостями мовних кліше є готова форма та стійкість, свідоме використання, закріпленість за певними стандартами, однозначна та чітка семантика.

Ми пропонуємо студентам низку мовних кліше для написання рецензії. Це наступні мовні конструкції:

Актуальність теми обумовлена... Дослідження присвячене актуальній темі... Автор розглядає важливі питання сучасності..... Робота вирізняється (...чим....)... Автор аналізує наявні джерела з цієї проблеми, а саме ... Дослідник розглядає питання... Автор доводить, що... Аргументовано стверджується думка, що... Як переконливо свідчить автор, ... Автор справедливо (слушно) зазначає..., /аргументовано обґрунтовує ..., /чітко визначає ..., /детально аналізує ..., /ретельно розглядає ..., / уважно простежує ...

Опрацювання наукової статті та написання на неї рецензії під час проходження науково-дослідницької практики є підготовчим етапом у створенні власного наукового продукту – власної наукової статті чи тез у наступному навчальному семестрі.

Слід зазначити, що зв'язки між набутими знаннями з окремих дисциплін та проходженням науково-дослідницької практики виявляються у способах навчальної діяльності студентів: це використання основних прийомів розумової діяльності (індукція та дедукція, аналіз та синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація та абстрагування, аналогія, класифікація, моделювання).

Під час проходження науково-дослідницької практики магістранти долучаються також до видів діяльності, які передбачені її змістом, а саме: організаційна робота у наукових гуртках, проблемних групах; участь у підготовці та проведенні науково-методичних заходів кафедри, факультету (засідань наукового студентського гуртка, семінарів, конференцій); ознайомлення із напрямками тьюторської роботи зі студентами молодших курсів,

вивчення навчальних потреб та наукових інтересів перспективних студентів молодших курсів; керівництво дослідною роботою студентів молодших курсів, допомога їм у розробленні тексту доповіді або тез.

Виконання означених видів роботи ґрунтується на використанні міжпредметних зв'язків і тісно пов'язане з такими дисциплінами, як:

– педагогіка та психологія вищої школи: їх зміст є теоретичною та практичною основою діяльності сучасного викладача, забезпечує рівень педагогічної та психологічної культури майбутніх викладачів. Оскільки предметом психології вищої школи є особистість викладача та студента в їхній розвивальній педагогічній взаємодії, то залучення магістрантів до тьюторської роботи зі студентами під час проходження науково-дослідницької практики дозволяє застосувати і перевірити в дії психологічні умови і механізми, які спрямовані на становлення особистості майбутнього фахівця;

– педагогіка мистецтва, яка зосереджує в собі художньо-естетичний аспект впливу мистецтва на розвиток особистості, покликана з'ясувати, що ж є визначальним, характерним, притаманним мистецтву, а звідси і специфіці його викладання;

– методика музичної освіти та методика викладання дисципліни кваліфікації, які спрямовують на теоретико-методичну підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва (чи викладача певного фаху) до практичної роботи. Взаємозв'язки тут простежуються через розвиток методичного мислення студентів, здатності використовувати психолого-педагогічні та фундаментальні знання для розв'язання практичних задач;

– акмеологія мистецької освіти: зв'язки науково-дослідницької практики з цією дисципліною створюють основу для наступного послідовного та безперервного саморозвитку і творчо-продуктивної самореалізації фахівця, націлюють студентів орієнтуватися на творчість, новаторство, на створення неповторного та досконалого у практичній діяльності, на володіння високим рівнем фахових умінь, компетентністю, творчою готовністю до самостановлення.

Ефективна діяльність майбутнього викладача неможлива без системної різнобічної його підготовки як педагога-фахівця, так і педагога-методиста, педагога-організатора, тьютора. Магістранти під час проходження науково-дослідницької практики здійснюють тьюторську роботу зі студентами молодших курсів. *Програмою практики передбачено керівництво магістрантами дослідною роботою студентів молодших курсів, а саме: вивчення навчальних потреб та наукових інтересів перспективних студентів бакалаврату, допомога у розробленні тексту доповіді на засідання проблемної групи, наукового гуртка, допомога у підготовці тез доповіді.*

Слово “tutor” означає “домашній вчитель, репетитор, наставник” (школа); “керівник групи студентів”, “молодший викладач вузу” (англійський університет), “опікун” (юриспруденція). Проблема тьюторства для вітчизняної освіти є відносно новою (на відміну від зарубіжної педагогіки), хоча поняття “тьюторство”, “тьюторський супровід” не є новими. Тьюторство як оригінальна філософія освіти та провідний спосіб організації освітньої системи бере початок у середньовічних європейських університетах XII-XIV століть. У найвідоміших найдавніших університетах Великобританії – в Оксфорді, трохи пізніше в Кембриджі – тьюторство оформлюється спочатку у якості особливої педагогічної позиції, а потім як посада.

Тьюторство у порівнянні з керівництвом є більш результативним з позиції підтримки здобувачів освіти в навчальному процесі. У сучасній системі освіти, коли відбувається процес звернення до цінностей, потреб та інтересів особистості, підвищується актуальність вивчення діяльності вчителя в аспекті переходу від керівництва до тьюторства.

Як зазначає Н. Чаюн, тьюторська діяльність – це особливий вид соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на забезпечення продуктивної взаємодії тьютора з тьюторантом для об’єктивного визначення його індивідуально-особистісних особливостей й розробки на їх основі індивідуальної програми освітньо-професійного розвитку, успішної траєкторії самореалізації й самовдосконалення в процесі життєдіяльності [8, с. 14].

Питання підготовки педагогів до супроводу навчальної діяльності учнів широко висвітлені в працях класиків педагогіки П. Блонського, П. Бунакова, В. Водовозова, Н. Пирогова, Д. Семенова, К. Яковлєва та ін. У працях зарубіжних психологів і педагогів висвітлюється широке коло питань наукового обґрунтування теорії і практики педагогічної підтримки учнів в сучасному освітньому просторі: праці Е. Берна, Р. Бернса, У. Глассера, Р. Манна, Д. Мертенса, Т. Орджо, З. Фрейда, К. Юнга та ін. У вітчизняних наукових дослідженнях тема тьюторського супроводу учнів піднімається в роботах Н. Борисової, В. Давидова, С. Дудчик, Т. Ковальнової, А. Тубельського, П. Осипова, Т. Сурніної, Д. Ельконіна та ін. Проблему професійної підготовки тьюторів у вищих навчальних закладах охарактеризовано в наукових розвідках В. Артьоменко, А. Бойко, Р. Вастьянова, С. Вєтрова, М. Голубєвої, Н. Дем'яненка, С. Зайковської, Т. Литвиненко, О. Літовки, Т. Лукіної, Л. Москальової, В. Нікітіна та ін.

Магістрант як тьютор для студентів бакалаврату може виступати посередником, консультантом, координатором в залежності від рівня освітньо-професійної діяльності, компетентнісної готовності до виконання цілей, завдань. З огляду на це особливу увагу відіграє сама особистість студента-тьютора, його мотиваційний вибір: прагнення до добровільної участі в тьюторському русі заради студентів, надання допомоги іншому пізнати себе, усвідомити власні інтереси й потреби, знайти своє місце в навколишньому соціумі, зацікавленість в отриманні додаткової компетенції, спрямованої на вдосконалення власної науково-педагогічної майстерності, досвіду міжособистісної взаємодії з тими, хто навчається в умовах індивідуалізації, відкритості й мобільності освітнього процесу [2].

До процесу підготовки доповіді зі студентом бакалаврату долучається викладач, який допомагає у формулюванні теми доповіді, та надає рекомендації в остаточному редагуванні тексту. Після цього студент бакалаврату готується взяти участь у засіданні Наукового товариства студентів та аспірантів (круглого столу, конференції). Після закінчення засідання практикант аналізує

доповідь, проголошену студентом бакалаврату на засіданні наукового студентського гуртка.

У підготовці документів, які готуються магістрантом вкінці практики, є завдання письмового аналізу доповіді. Виконуючи це вид роботи, магістрант користується планом, за яким здійснюється аналіз. Це чіткість у визначенні теми і мети виступу, відповідність добору необхідного матеріалу та змісту публічного виступу до заявленої теми, дотримання логічної послідовності у викладі матеріалу, наявність нових поглядів, підходів до рішення проблеми, використання повторів, тривіальних суджень, наявність висновків. Окрім аналізу змісту доповіді, магістрант має оцінити спроможність давати відповіді на запитання, що були поставлені аудиторією до доповідача, конкретність у відповідях на запитання, рівень здатності до ведення полеміки. Також магістрант аналізує рівень ораторських здібностей під час проголошення промови, ступінь встановлення доповідачем візуального контакту із слухачами, використання вербальних технік (темп, інтонація тощо), використання невербальних технік (жести, міміка тощо), ступінь заволодіння увагою слухачів.

Отже, *включення у програму науково-дослідницької практики тьюторського напрямку діяльності зі студентами бакалаврату сприятиме формуванню готовності активно впроваджувати принципи особистісно-орієнтованого навчання, індивідуалізації навчання, розкривати індивідуально-творчий потенціал магістрантів.* Упродовж проходження практики магістрант-тьютор освоює технології тьюторського супроводу, сприяє впровадженню цих технологій в практику роботи освітніх установ, займає позицію супровідника процесу освоєння нових знань і нової діяльності студентів молодших курсів, стимулює студентів бакалаврату до розкриття їх індивідуального потенціалу, підтримує процес їх самоосвіти та індивідуального розвитку, надає допомогу майбутнім викладачам у формуванні наукової компетентності.

Підготовка звітної документації та складання звіту є завершальним етапом перед отриманням заліку з виробничої науково-дослідницької практики, який проходить в день звітної конференції.

Таким чином виконання всіх завдань у процесі проходження науково-дослідницької практики у магістрантів формує у них такі компетентності: здатність відбирати, аналізувати, критично оцінювати, узагальнювати, систематизувати необхідну інформацію для наукового дослідження; здатність формулювати тему наукового дослідження, розробляти план його реалізації; здатність планувати емпіричні дослідження; здатність створювати власний науковий продукт – звіт, доповідь, тези, інше; здатність публічно презентувати результати наукового дослідження; здатність проводити тьюторську роботу зі студентами молодших курсів.

Реалізація міжпредметних зв'язків під час виробничої науково-дослідницької практики підвищує можливості підготовки висококваліфікованих фахівців, готує їх до ефективного використання різних інновацій у науково-педагогічній діяльності, підвищує їх готовність до нових розробок та досягнень.

Перелік використаної літератури

1. Геєц В. Соціально-економічні трансформації при переході до економіки знань // Соціально-економічні проблеми інформаційного суспільства [під. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Г. Мельника]. Суми : Університетська книга. 2005. С. 16–33.
2. Дем'яненко Н. М. Тьюторство – технологія супроводу особистісно-професійного розвитку студентів. *Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Історико-педагогічні студії*. 2008. Вип. 2. С. 106–116.
3. Загальні вимоги до змісту та оформлення навчальних посібників та навчально-методичної літератури: [методичні рекомендації для викладачів на основі чинних нормативних документів (уклад. Л. О. Котлова)]. Житомир, 2014. 56 с.
4. Миколінська С. І. Організація науково-дослідницької практики у ЗВО: навчально-методичний посібник. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 81 с.
5. Ницета В. А. Риторична компетентність і риторизація як педагогічні інновації. Теоретичні та прикладні аспекти інноватизації вищої професійної освіти: [міжнарод. колект. моногр.] колект. авторів; за ред. д.пед.н., проф. І. Секрет. Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2013. С. 95–124.

6. Пастирська І. Я. Міжпредметні зв'язки як пропедевтичний етап розвитку інтеграції змісту освіти. Загальна педагогіка та історія педагогіки. С. 17–20. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/12/part_2/5.pdf
7. Рак Н. Економіка знань: сутність та фактори управління знаннями. *Регіональна економіка*. 2009. № 3. С. 224–232.
8. Чаюн Н. С. Тьюторська діяльність: сутнісні основи, практика, перспективи. *Вчені записки університету "КРОК"*. No 2 (58), 2020. С. 8-19. URL: <https://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/289/311>
9. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання [Нац. стандарт України. Вид. офіц. (Чинний від 1.07.2007)]. Київ : Держспоживстандарт України, 2007. 47 с. URL: <https://www.grafiati.com/uk/info/dstu-7-1-2006/examples/>
10. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання [Нац. стандарт України. Вид. офіц. (чинний від 1.07.2016)]. Київ : ДП "УкрНДНЦ", 2016. 17 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>

**Олексій Тимошенко,
Жанна Дьоміна,
Тетяна Бондар**

**РОЗУМІННЯ ФІЗІОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ
УПРАВЛІННЯ РУХАМИ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
МУЗИКАНТІВ. СТРУКТУРА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ
СКЛАДНОКООРДИНАЦІЙНИХ РУХІВ МУЗИКАНТІВ**

Відомо, що музична діяльність пов'язана зі специфічними рухами (гра на музичному інструменті, диригування тощо), що мають складну координаційну структуру. При цьому не менш важливою є роль сенсомоторних здібностей у формуванні майбутнього фахівця, що зумовлені розвитком сенсорних систем організму – зорової, слухової, вестибулярної, рухової. Фізіологічні механізми побудови рухових актів пов'язані з діяльністю